

PRIKAZI I OCJENE

Josip Bedeković

Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju

Zagreb – Čakovec: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Tkalčić – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije – Družba Braća Hrvatskoga Zmaja – Zrinska garda Čakovec – Izdavačka kuća Meridijani, 2017., 555 str.

Josip Bedeković (? , 1688. – Remete, 1760.) jedan je od najučćenijih i najznamenitijih hrvatskih pavlinskih pisaca. Sa svojom redovničkom subraćom – među kojom su najpoznatiji Ivan Belostenec (oko 1594. – 1675.), Nikola Benger (1695. – 1766.), Hilarion Gašparoti (1714. – 1762.) i Tituš Brezovački (1757. – 1805.) – obogatio je hrvatsku znanost i kulturu. Ostao je upamćen ponajprije kao povjesničar, pisac i prosvjetitelj, ali i kao graditelj te obnovitelj pavlinskih samostana u Međimurju.

Rano razdoblje njegova života nije rasvijetljeno (zna se da pripada staroj hrvatskoj plemićkoj lozi Bedeković-Komorski iz Bedekovčine, ali do danas nepoznanicom su mjesto njegova rođenja, vrijeme mladenaštva te početno razdoblje školovanja – zna se da je studirao u Beču, pretpostavlja se filozofiju). Poslije stupanja u pavlinski red, nalazimo ga kao priora u više samostana (Križevci, Remete, Sveta Jelena kraj Čakovca), a obnašao je i funkciju tajnika pavlinskoga reda te generalnoga definitora Hrvatske pavlinske provincije.

Bedekovićevom zaslugom i zauzimanjem nakon razorna potresa, koji je 1738. pogodio Međimurje, obnovljeni su pavlinski samostan i crkva u Svetoj Jeleni te je na temeljima u potresu stradale gotičke crkve svetoga Jeronima u Štrigovi sagrađena današnja barokna crkva svetoga Jeronima, čije je trolisno svetište kombiniranom tehnikom *a fresco* i *a secco* oslikao *pictor doctus* Ivan Krstitelj Ranger (1700. – 1753.), najpoznatiji predstavnik baroknoga iluzionističkog slikarstva u hrvatskoj umjetnosti.

Josip Bedeković veći je dio svojega opusa napisao na latinskome, a manji dio na hrvatskome (kajkavskome književnom) jeziku. Nažalost, nije sačuvano sve što je napisao (djelo koje sadržava propovijedi lepoglavskih pavlina *Proprius festorum pro Ordine nostro, quo ad officium et missas* iz 1740. danas je poznato samo po naslovu; zna se i da je na kajkavskome književnom jeziku pisao pjesme), dio ostavštine ostao je u rukopisu (svojevrna spomenica hrvatskih pavlina *Liber vitae et mortis sive Cathalogus vivorum et mortuorum fratrum Ordinis sancti Pauli Eremitae*, latinski izvornik koje se čuva u Arhivu Čazmanskoga kaptola, a prijepis, za koji je zaslužan Kamilo Dočkal, pohranjen je u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Od tiskanih djela do nas su došla dva – s njemačkoga na

hrvatski (kajkavski književni) jezik prevedena knjižica *Manuale*¹ (Graz, 1744.) te velebna, latinskim jezikom pisana knjiga *Natale solum*² (Neostadii Austriae, 1752.). Potonja je predmetom ovoga prikaza. Povod je njezin tiskom objavljen cjelovit prijevod na hrvatski jezik. Autor je prijevoda čakovečki gimnazijski profesor latinskoga i njemačkoga jezika Marko Rašić, a izdavači su Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Tkalčić – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zrinska garda Čakovec te Izdavačka kuća Meridijani.

Prijevod, koji je rezultat desetogodišnjega mukotrpnog „hrvanja” s četvrt tisućljeća starim tekstom, objavljen je pod naslovom *Josip Bedeković : Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*. Početne su stranice knjige ispunjene autorovom posvetom »presvijetlome i preuzvišenome gospodinu grofu, banu kraljevinā Dalmacije, Hrvatske i Slavonije« Karlu Bačaniju (Karlo Batthyány), obraćanjem »dobrohotnomu« čitatelju, recenzijama onodobnih uglednih teologa pavlina, dopuštenjem tiska te u stihu izrečenim pohvalama autoru knjige. Slijedi glavni tekst knjige podijeljen u dva dijela. Prvi, opsežniji dio, naslovljen *Rodno mjesto velikoga crkvenog učitelja svetoga Jeronima, stridonskoga Dalmatinca*, podijeljen je u 72 poglavlja. U poglavljima 1 – 49 autor piše o zemljopisu, povijesti i stanovništvu Ilirika. Riječ je o najtemeljitijoj analizi povijesti Ilirika napisanoj u našim krajevima do 18. stoljeća zasnovanoj na djelima svih relevantnih povjesničara i pisaca toga doba. Bedeković tu, uz ostalo, brojnim argumentima nastoji dokazati da je međimurska Štrigova povijesni *Stridon*, rodno mjesto svetoga Jeronima. U ostalih 20-ak poglavlja, autor opisuje povijest (od antike do sredine 18. stoljeća) štrigovskoga kraja i Međimurja u cjelini. Prvi dio završava kazalom imena (osoba, sta-

¹ Puni naslov spomenute knjižice glasi: *MANUALE, TO JE TO RUCHNA KNISICZA ILLITI KRATEK NAVUK Naffem Lajkom, alli z-kupne Brattje za lefeffi na Bosjem putu napredek iz ufzakojachkeh vnogo vredneh y vucheneh Szatvoritelyov illiti Authorov fzkupa fzkuplyen i fzkuplyen po vnogo poftuvanom Otczu KOLOCZANI ADAMU Reda fzkuplyenog Pavla, pervoga Pufshenika, pervo novih Redovnum z-fzvitum oblechenih Meftru i Ravnatelu, potlam pako Definitoru Generalfzkomu vnogo vrednomu. za tem od poftuvanoga Otcza PORTENPERGER IVANA ADAMA Imenuvanoga Reda Maffnika nyegovoga rechenih novih Vice-Directora iz Diachkoga jezika na Nemski; fzkada pako iz Nemskoga na Horvatczki po poftuvanom Otczu BEDEKOVICH JOSEPHU Gore fzkuplyenoga Reda Definitoru Generalszkomu preobernyen y nafzvetloft dan. Bedeković je njemački predložak proširio životopisom svetoga Pavla Pustinjaka, dodao je nekoliko molitava i mali rječnik manje poznatih hrvatskih riječi i izraza te njihovih latinskih istovrijednica.*

² Puni naslov i njegov prijevod glase: *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum et geographico-rum opinionibus, ac brevis Illyricanae chronologiae adjumento erutum, atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae per A. R. P. Josephum Bedekovich, Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli primi Eremitae Definitorem Generalem patefactum* (Rodno mjesto velikoga crkvenog učitelja svetoga Jeronima, skriveno pod ruševinama Stridona, koje je objelodanio prema mišljenju vrsnih povjesničara i zemljopisaca, s kratkom ilirskom kronologijom te objavio sa životopisom istoga grimiznog Dalmatinca velečasni otac Josip Bedeković, generalni vijećnik Reda braće prvoga pustinjaka sv. Pavla).

novnika, naroda, krajeva, planina, rijeka, župa, država, utvrda, ratova...) i drugih pojmova koji se u njemu spominju.

Drugi dio knjige, naslovljen *Životopis velikoga crkvenog učitelja svetoga Jeronima, stridonskoga Dalmatinca*, sadržava 32 poglavlja, koja su većim dijelom ispunjena podrobnim životopisom svetoga Jeronima – od rođenja u Štrigovi (*Stridonu*) 342. do smrti i pokapanja 420. u Betlehemu te prenošenja njegova tijela u Rim. Bedeković, uz ostalo, opisuje brojna Jeronimova putovanja, njegov samački te redovničko-monaški život, sukobe s pojedinim crkvenim osobama, prijepore oko njegove kardinalskoj časti, donosi popis djela svetoga Jeronima, piše o kanonizaciji, o crkvenome Redu svetoga Jeronima te o štovanju njegova kulta u domovini i svijetu. Slijede manje opsežni tekstovi: popis po svetosti slavnih osoba u kraljevstvima Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne, Srbije i Istre; katalog svetica, blaženika i slugu Božjih u hrvatskim krajevima; zaključak; dometak (*Rasprava o kardinalskoj časti sv. Jeronima*, čiji je autor znameniti španjolski teolog Alfonso Ciaconio) te *Kazalo drugoga dijela*. Prijevodu su dodani popis 500-tinjak pisaca koje navodi Josip Bedeković u svojem djelu (sastavio ga je dr. sc. Stjepan Razum) te opsežna studija akademika Dragutina Feletara naslovljena *Učeni pavlin Josip Bedeković (1688. – 1760.) i njegovo djelo*. Tekst upotpunjuju slikovni prilozi među kojima su vedute Štrigove, Svete Jelene i Čakovca, zemljovid Međimurja, portret svetoga Jeronima, Rangerov nacrt glavnoga oltara u crkvi svetoga Jeronima u Štrigovi itd.

Djelo *Natale solum* pisano je s namjerom dokazivanja da je sveti Jeronim bio podrijetlom Hrvat te da je rođen u gornjomeđimurskome naselju Štrigovi. Minuciozno dugovremeno historiografsko istraživanje, u kojemu se Bedeković oslanjao na brojnu literaturu i povijesne izvore koji su mu u ono vrijeme bili dostupni, rezultiralo je monumentalnom knjigom enciklopedijskoga formata. Rasprava o rodnome mjestu svetoga Jeronima traje stoljećima – mnogi su pokušavali dokazati gdje je Stridon, za koji sveti Jeronim kaže da je smješten na razmeđu Dalmacije i Panonije, odnosno na sjevernoj međi provincije Dalmacije. Bedekoviću su bila poznata mišljenja istraživača i slavnih ljudi koji su prije njega pokušali riješiti zagonetnu lokaciju Stridona te ga smještali u Istru, u Dalmaciju, u Panoniju... Ključnim smatra odgovor na pitanje gdje je bila granica između Dalmacije i Panonije sredinom 4. stoljeća, u vrijeme kada je rođen sveti Jeronim. Oslanjajući se na djela važnih pisaca i znanstvenika, drži da se Dalmacija nekada prostirala od Jadranskoga mora na jugu do Dunava, Save i Drave (a možda i do Mure) na sjeveru te je, prema njegovu mišljenju, logično pretpostaviti da je Stridon međimurska Štrigova. Uz ostalo, Bedeković spominje i Bulu pape Nikole V. iz 1447., kojom Papa potvrđuje da je sveti Jeronim rođen u međimurskome Stridonu, gdje puk od pamtivijeka štuje toga svetca, kojemu je u čast podignuta crkva.

Već je rečeno da u sklopu knjige *Natale solum* Josip Bedeković ispisuje prvu

cjelovitu povijesno-zemljopisnu monografiju Međimurja. To je ujedno i prvi monografski opis neke regije u južnoj Panoniji. Oni koji će uslijediti do početka 20. stoljeća bit će malobrojni te (izuzevši rodoljubljem protkanu *Povjest Medjumurja* Rudolfa Horvata iz 1907. i njezino drugo izdanje – *Poviest Međimurja* iz 1944.) pisani u mađarskome duhu (Ferencz Gönczi, *Muraköz és népe*, 1895.; Károly Zrínyi, *Csáktornya monográfiája*, 1905.; Jenő Haller, *Légrad története*, 1912.). Bedeković Međimurje naziva cvjetnjakom gornje Slavonije (*Hortus Slavoniae Superioris*). Pedesetak stranica, koliko zauzima dio o Međimurju, ispunjeno je opisom međimurskih granica, isticanjem prirodno-zemljopisnih značajki Međimurja, genezom imenā glavnih međimurskih rijeka, zemljovidom na kojemu brojevima označuje 132 naselja i drugih topografskih objekata čija imena donosi u popratnome popisu... Na tome, do tada najdetaljnijemu zemljovidu Međimurja posebnim znakovima označuje utvrde, trgovišta, župne crkve te filijalne kapele. Akribijom vrsnoga povjesničara Bedeković u zasebnu poglavlju prati povijest naseljavanja Međimurja od prastanovnika nepoznata imena preko Ilira, Skordiska, Markomana, Vandala, Rimljana, Sarmata, Ostrogota i dr., do Hrvata (Slavena) dokazujući, uz ostalo, da su se Hrvati naselili u Međimurje u isto vrijeme kada i u ostale hrvatske krajeve te da je ono oduvijek bilo hrvatsko. U nastavku nabraja vlasnike Međimurja – od grofova Chak (14. stoljeće) do grofova Althan (18. stoljeće), temeljito razlaže županijsku jurisdikciju Međimurja, piše o običajima puka i njihovim vjerovanjima ističući stoljetnu pripadnost Bekšinskoga arhiđakonata (dio kojega je Međimurje) Zagrebačkoj biskupiji te odanost Međimuraca katoličkoj vjeri i Crkvi, spominje i opisuje gotovo sva međimurska naselja posebnu pozornost posvećujući Čakovcu i Svetoj Jeleni te osobito Štrigovi i njezinoj crkvi svetoga Jeronima.

Uz povjesničare, zemljopisce, etnografe i znanstvenike dugih profila, obilje zanimljive građe u Bedekovićevu će djelu naći onomastičari – more imena (toponima, etnonima, antroponima) ispunjava dvostupačni tekst njegovih 500-tinjak stranica. Knjiga će posebno obradovati proučavatelje međimurske povijesti, zemljopisa, onimije... Svi će oni napokon moći u ruke uzeti „pravu knjigu” (kojom su se i dosad služili gubeći vid čitanjem loših preslika latinskoga izvornika). Prvi detaljni popis međimurskih naselja (neka u likovima različitim od današnjih), njihova točna ubicacija na zemljovidu (što je osobito važno za naselja koja više ne postoje), imena rijeka, potoka, jezera, šuma, bregova, tumačenja etimologije pojedinih imena... sve to nudi učeni pavlin Josip Bedeković u svojem velikom znanstvenom akribijom pisanu djelu *Natale solum*, u svojoj knjizi o svetome Jeronimu, Iliriku i Međimurju. Složiti nam se s Jurjem Kolarićem, koji u Proslavu ističe da »prijevod ovog monumentalnog djela J. Bedekovića predstavlja prvorazredni povijesni, znanstveni, filološki, historiografski i nacionalni događaj, ne samo za Međimurje, već i za cjelokupnu hrvatsku i europsku kulturnu javnost«.

Andela Frančić

Мирко Грчић и Љиљана Грчић

Генеза града и порекло имена Шапца

*Зборник радова Географског института „Јован Цвијић”
САНУ, 61/1, Београд, 2011., 83–103.*

Рад је достојан похвале јер покушава да проникне у етимолошки непрозиран назив града *Шабац*. Такође, првих неколико поглавља обилују корисним, лепо распоређеним и питко изнесеним информацијама о прошлости града. То су поглавља: *Локалитет Шапца у античко доба*, *Генеза средњовековног града Шапца*, *Физиономија града Шапца на старим гравирима* и, што је од особите важности, *Картографски извори о имену града Шапца*, док се у поглављу *Хипотезе о пореклу три имена града – Заслон, Бугјурделен, Шабац* даје исцрпан преглед историјских имена града Шапца, ексцерпираних из великог броја историјских извора, од 1454. до XX века.

То су следећа имена:

1) За име *Заслон*, поменуто први пут 1454. године, даје се прво кланг-етимологија од имена *Сасџа*, а затим правилна етимологија, да је изведено од именице *заслон* ‘заклон, надстрешница’.

2) Име *Бугјурделен*, турски *Bügürdelen*, поменуто је први пут 1470/1471. (в. Detelić 2007: Šabac). За ово име даје се етимологија од турске именице *bügür-delen*, којој се испрва даје преглед неколико погрешних значења, а потом оно правилно ‘претња с бока’, али се ипак напослетку етимолошки погрешно закључује да је реч о преводу српске речи *заслон*.

3) Аутори, нажалост, не помињу турско име *Kale-i-Sava* или *Sava-hisari* ‘савски (тврди) град’, потврђено први пут 1346. Ово име – под условом да је превод (претпостављеног) српског облика **Савск(и) град* – могло је, преко скраћеног облика **Савац* ((?) = лат. *Savacius*) уз испадање управне речи *град*, да можда дâ данашњи облик *Шабац* (Detelić 2007: Šabac; Елезовић 1932: 78); можда јер, наиме, *Шабац* је гласовно неизводиво од **Савац*. Ипак, аутори помињу ову кланг-етимологију од имена реке *Саве*.

4) Име *Шабац*, поменуто први пут 1470/1471. или након тога, за шта се даје прво преглед кланг-етимологијâ, од имена турског оснивача града Иса-бега Исхаковића, који се наводно звао и Шабан-бег, или, пак, од наводне турске речи *шаб* ‘чудесно леп’, али напослетку аутори завршавају у још једној кланг-етимологији, и то псеудоетимолошког типа. Они полазе од записа српских летописаца, који (на српскословенском) веле: »Заслон, град на Сави, жеже зовет се по грчкому језику *Шабас...*«, »зовоми *Шабац* на србскому

језику«, односно *град на Сави Заслон, који се на грчком зове Шабас...*, а на српском се назива *Шабац*. То их одводи до тога да назив *Шабац* прогласе грецизмом и изведу од наводног имена **Шабације*, гласовно исквареног старогрчког имена бога *Сабација* (стгрч. *Σαβάζιος*), фригијско-трачкога порекла, потом повезујући и са Трачким и Подунавским коњаником, па са Јахвеом Шабаотом (стјевр. 'Господ над војскама (небеским)'), па и са вештичијим *шабатом*, односно суботом, и тако редом са низом словенских божанстава према асоцијативном низу, најпосле повезујући и са српском топонимијом која је изведена или би, по њима, била изведена од било ког назива за бога или назива бога, поменутог или помишљеног. Овај екскурс у паранауку реално крњи лепоту чланка и боље би ипак било да се остало на горенаведеним етимологијама трију, односно четирију назива града Шапца, но морам признати да сам уживао у том асоцијативном митском путовању на које су ме аутори повели. Све ме то подсетило на (нажалост почившег) професора Александра-Салета Јовановића са Филозофског факултета у Београду, који нам је, држећи „Култ и иконографију у римско доба“, знао покаткад и нешто потпуно лаички и ненаучно да каже, али смо га ми слушали искрено о(п)чарани океаном митског поимања света пред нама. У том смислу, још једна искрена похвала за ауторе чланка.

Но, егзактна наука ипак стоји на суровоме рацију и зато бих на овоме месту покушао да дам етимологију назива града Шапца. Треба поћи од једног досада неопаженог податка, који нам предочава 1904. Феликс Каниц. Он за Шабац каже: »Насеље *Заслон*, у коме су увек становали само хришћани, а потоњи *Шабац*, настао је на терену чија је надморска висина око 85m, а од утврђеног муслиманског *Себаца* био је одвојен пространим и мочварним *Шабачким пољем*.« (Kanitiz I 1904: 352, Каниц I 1989: 358). Такође, Каниц 1868. каже да се шабачка тврђава назива именом *Турчиград* (Kanitiz 1868: 67). То све указује на то да је тврђава *Заслон*, турски *Бугурделен*, имала предграђе звано турски *Себац*, које је дало име целом граду *Шабац*, а тврђава је презвана *Турчиград*.

Дакле, под условом да је назив *Себац* изворни, локални турски назив *Шапца*, који је Каниц предајом сазнао на својим путовањима по Србији од 1859. па надаље, можемо закључити следеће. Овај турски назив *Себац* имао би се повезати са старотурским придевом *sebc* [читај: себц], који у данашњем турском гласи *esbâc* [читај: есбац] и значи 'средњи (= тур. *orta*), у средини, средишњи (= тур. *vasat*)' (Devellioğlu 2013: *sebc*). Дакле, реч би била о горепоменутом турском тврђавском предграђу у Шабачком пољу, које је због свог положаја и било названо *Sebac* [читај: себац], односно **Sebac-hisari* [читај: себац хисари] 'тврђава усред (поља)'.

Гласовни развој би текао овако: турски облик *Sebac* [читај: себац] преузет је код нас са асимилацијом самогласника $e : a > a : a$ и заменом (тј. вероватно асимилацијом сугласника) $c > ш$, као у турцизмима *serasker > серашћер > сарашћер* и *safran > сафран > шафран* (Škaljić 1989: *janjičari, serasker*, 35, 36; Skok III: *safaran*). Тај првобитни српски облик *Сабац, односно *Шабац, добио је завршно -ац највероватније према облику придева *сабачки, односно шабачки, где је првобитно *-чки дало -чки, за шта упоредити *Кембриц > кембрички* (Пипер и Клајн 2013: 32), наиме, на тај начин што се придев *сабачки, односно шабачки од *Сабац, односно *Шабац лако повезао са обликом *Сабац, односно Шабац, као што и придев вршачки најобичније упућује на облик Вршац. Све то потпомогнуто аналогијом према нашем наставку -ац у именима местā на -ац, као што је првобитно *Гибарт*, а доцније *Гибарат* (McGowan 1983: 53) постало данашње *Гибарац* (Đorđević i Vasić 1973: *Gibarac*). Напоследку, као потврду ове и овакве етимологије, скрећем пажњу на то да је најстарије мађарско име Шапца забележено први пут 1476. *Szabács*, које се, иначе, до дан-данас одржало (Kiss 1980: *Szabács*). Из тога видимо да је 1476. српско име Шапца гласило *Сабац, с придевом *сабачки; а да је чуто управо -ач-, односно -ац, а не српски наставак -ац ((j)слов. -ьць); упоредити мађарске транскрипције тога наставак: срп. *Стари Сивац > мађ. Ószivác*, срп. *Гребенац > мађ. Gerebenc*, и јслов. **Врьшьць > мађ. Versec* (Скок 1939: 124, 125; Kiss 1980: *Versec*).

Литература

- DETELIĆ, MIRJANA. 2007. *Epski gradovi – leksikon*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- DEVELLIOĞLU, FERIT. 2013. *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydin kitabevi.
- ĐORĐEVIĆ, BOŽIDAR; VASIĆ, BOGOLJUB. 1973. *Imenik mesta u Jugoslaviji*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- ЕЛЕЗОВИЋ, ГЛИША. 1932. Турски извори за историју Југословена – два турска хроничара из 15. века. *Братство XXVI*. Београд: Друштво Св. Саве, 51–125.
- КАНИЦ, ФЕЛИКС Ф. 1985. *Србија – земља и становништво I–II*. Београд: Српска књижевна задруга.
- KANITZ, FELIX PHILIPP. 1868. *Serbien – historisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1859–1868*. Leipzig: Fries.
- KANITZ, FELIX. 1904. – 1909. *Das Königreich Serbien und das Serbenvolk I-II*. Leipzig: Bernhard Meyer.
- KISS, LAYOS. 1980. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest: Akadémiai kiadó.

- MCGOWAN, BRUCE. 1983. *Sirem sancađi mufassal tahrir defteri*. Ankara: Türk tarih kurumu.
- ПИПЕР, ПРЕДРАГ; КЛАЈН, ИВАН. 2013. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- СКОК, ПЕТАР. 1939. Топономастика Војводине. *Војводина I. Од најстаријих времена до Велике сеобе*. Нови Сад: Историско друштво у Новом Саду, 108–127.
- Skok = SKOK, PETAR. 1971. – 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I – III*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ŠKALIĆ, ABDULAN. 1989. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

Жарко Б. Вељковић

Kristijan Juran

Otok Murter u 16. i 17. stoljeću

Murter: Ogranak Matice hrvatske Murter – Narodna knjižnica i čitaonica Murter, 2017., 196 str.

Jedno od glavnih obilježja znanstvenoga i istraživačkoga rada jest da se nikada ne može smatrati završenim. Svi koji misle da su o nečemu što se podvrgava istraživanju rekli sve, sigurno nisu ozbiljno shvatili svoj posao. No, unatoč tomu, kada je riječ o knjizi *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću* Kristijana Jurana, mogli bismo reći da se autor približava tomu cilju. Ne toliko samom ovom knjigom, koliko rezultatom ukupnih dosad ostvarenih istraživanja o otoku Murteru i njegovu mjestu u hrvatskoj povijesti. Riječ je, naime, o čitavu nizu radova iz istoga prostornog i vremenskog kruga (povijesna toponimija, povijesna antroponimija, povijesna demografija, društveni odnosi, svakodnevnica...), koji su prethodili ovoj knjizi. Sama je knjiga dio do danas neobjavljene disertacije koja se odnosila na otok Murter pod mletačkom upravom. Autor se opredijelio samo za 17. i 18. stoljeće smatrajući da su ona ključna za razumijevanje otočne povijesti. U knjizi je, dakle, sistematizirana građa dvaju stoljeća koja u svojem središtu ima mali segment nacionalnoga teritorija – jedan relativno malen otok, koji je, sudeći po svemu što doznajemo u knjizi, imao u povijesti Dalmacije važno mjesto, u svakome slučaju važnije nego što smo to do sada znali.

Ja sam sigurno jedan od onih, u ovome slučaju Murterina i istraživača, kojega kvaliteta ove knjige nije iznenadila. Gotovo dvadeset godina pratim autorov rad i surađujem s njim na zajedničkom projektu (*Onomastica adriatica*). I sve što je do danas Juran objavio u sklopu projekta ili izvan njega na istoj je kvalitativnoj razini. A kada je riječ o kvantiteti, usudio bih se reći da je malo hrvatskih sredina iste važnosti koje imaju tako iscrpno istraženu svoju povijest kao što to imaju otok Murter i njegova naselja. Istina je, nije samo Kristijan Juran u tome ispisivanju sudjelovao, ali mogu sa svom sigurnošću i odgovornošću reći da je njegov doprinos najveći i, što je još važnije, najpouzdaniji. Kad to kažem, ne mislim samo na ovu knjigu nego i na dvije druge (o murterskim i tišnjanskim maticama), na onu o stanovništvu Šibenika u 17. i 18. stoljeću, na velike priloge o povijesti kornatske kolonizacije, na priloge o povijesnoj toponimiji Murtera i Kornata, na rad o Uljarskoj zadruzi i na mnoge druge koje ovdje ne kanim nabrajati. Koga zanima što je sve Kristijan Juran do danas objavio, ima načina da se o tome obavijesti.

Knjiga *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću* sastoji se od dvaju dijelova. Prvi je historioografski i on na maksimalno strog i akribičan način govori o temama koje su predmet istraživanja. A onaj nas drugi poput priča iz davnine uvodi u svijet kom-

pliciranih, a opet jednostavnih ljudskih odnosa u otočnim zajednicama, odnosa koji su vladali među nepredvidivim i zaraćenim susjedima, pojedinim članovima zajednice, a najčešće između župnika i njihove pastve. Ali, i njihovih nadređenih.

Autor se potrudio da u metodološkome i sadržajnome smislu osigura sasvim nove i, koliko je meni poznato, rijetke spoznaje o vremenu o kojemu je riječ. Vrlo hrabro i prije svega zanimljivo, Juran je odlučio da u dijelu knjige koji je nazvao *Kako je don Petar tražio nevolje...* predstavi vremenski kontekst u kojemu su se „povijesni” događaji odvijali na dnevnoj razini, koristeći se arhivskom građom šibenskoga Biskupijskog arhiva i drugim izvorima. Riječ je o parnicama koje su se vodile pred biskupskom kurijom, obično pred biskupom, a odnose se na optužbe uperene protiv mjesnih župnika i klerika službujućih po selima otoka Murtera, ali i protiv vjernika koji takve postupke pokreću.

Za razliku od prvoga dijela, koji je historiografski pedantan i znanstveno strog, drugi je dio pisan manirom vrsnoga pripovjedača. Jednostavno i čitljivo. Autor je bez većih problema, kako se barem čini, prenio u standardni jezik građu iz arhivskih dokumenata, koja je ponekad i jezično i sadržajno vrlo zahtjevna. Svatko tko se u životu sreo s arhivskim ispisima, zna o čemu je riječ. Na tome mu svakako treba čestitati. A osobito je to delikatno kada se nađete u arhivskome polju koje nikoga ne ostavlja ravnodušnim s obzirom na to da se odnosi na vrlo specifične članove seoske mikrozaednice. Takve se teme radije izbjegavaju radi – kako bi se to reklo – mira u kući.

No, drugi dio knjige nije jedino mjesto gdje se vršlja po svakodnevici. Izvanredni su i vjerujem rijetki opisi u našoj historiografiji u kojima se s toliko jednostavnosti i istinitosti govori o „neprijateljskoj suradnji” između zaraćenih strana u vrijeme ratnih predaha. Obrađuju se zemlje na osvojenome području, Turci piju po murterskim konobama, čak dolaze na službu Božju u murtersku crkvu, prijateljuju s Murterinima, župnici na više mjesta izjavljuju da su im Turci prijatelji... Trguje se, zajednički blaguje, svađa, a ponekad i potuče. Za ratnih predaha, svi se družu i svi surađuju sa svima.

No, vratimo se prvomu, „historiografskom” dijelu knjige. Nije mi poznato može li se u manje riječi obraditi i argumentirano prikazati više sadržaja. Nisam dobro upućen u povijesnu literaturu, pa neću špekulirati. U svakome slučaju, može se bez ustezanja ustvrditi da se gotovo svaka Juranova rečenica poziva na neki izvor iz arhivske građe. Iako takav način pisanja otežava čitanje, ja bih ipak pozvao buduće čitatelje da ne budu lijeni i da ne odustaju. Štoviše, preporučio bih onima koji vole povijest, a osobito onima koji se takvima prikazuju bez ikakva dokaza o svojoj upućenosti, da iskoriste priliku i provjere svoje znanje na izvorima koje autor donosi u bilješkama i bibliografiji. Ukratko, oni koji se u budućnosti poželes baviti murterskom poviješću, znat će gdje i kako doći do relevantnih informacija. Izvanredna dokumentiranost daje ovoj knjizi veliku snagu iako

to nije njezino jedino čvrsto uporište. Nije Juran ispisivao samo povijesne činjenice. Štoviše! U svakoj prilici i o svemu autor donosi svoje prosudbe, razmišljanja i zaključke.

Osobito bih se u ovome kratkom prikazu htio osvrnuti na jednu od tema koja je do danas prisutna u murterskoj svakodnevnici. Vezan sam uz tu temu i kao Murterin i kao osoba zainteresirana za otoke i plovidbu. A i kao onomastičar! Jer, pitanje ima i svoju onomastičku dimenziju. Riječ je o gusarenju i pljačkama na moru. Kad autor o njima raspravlja u kontekstu plovidbe, ratova i kaosa koji vlada u ratnim vremenima (a u razdoblju na koje se knjiga odnosi bilo je najmanje pet velikih ratova) i kad raspravlja o ulozi otočana s Murtera u toj raboti, on govori o mještanima svih naselja na otoku na koje se nezakonito postupanje odnosi. I to je evidentno. S druge strane, posljedice nemilih djela na moru došle su do naših dana isključivo kao aktivnost Murterinā, mještana naselja Murter. Nije jednostavno – a toga je svjestan i autor – na svakome mjestu u rukopisu upućivati na razliku u upotrebi pridjeva *murterski* i etnika *Murterin* ovisno o tome je li riječ o Murterinima mještanima ili o Murterinima otočanima. Jer, i jedni i drugi za povjesničara su samo Murterini. Današnja govorna praksa to međutim ne potvrđuje. Prije bi se reklo za nekoga da je s otoka Murtera (ako je Betinjanin, Jezeranin ili Tišnjani), nego da je *Murterin* jer je danas etnik *Murterin* u praksi rezerviran samo za Murterine iz naselja Murter. Tko je tko, kada je riječ o navođenju u knjizi, točnomu razumijevanju pomaže ili kontekst ili eksplicitno spominjanje mjesta podrijetla. Što se pak tiče kvalitete i strogosti u interpretaciji te osjetljive teme, smatram da je u tome pogledu autor ponudio maksimum vjerodostojnosti. Juran je – što bi se reklo – *dritun*, moglo bi se dodati: povjesničarski *dritun*. Ne podilazi nikomu i svatko je „dobio svoje”: I Murterini Murterini, i Murterini Betinjani, i Murterini Tišnjani, i Murterini Jezerani, i Pirovčani koji su se zatekli na otoku kao pribjezi tijekom turskih napada. Ali i svi ostali koji su sudjelovali u nedjelima.

Ova knjiga također daje veliki doprinos rješavanju jednoga strogo povjesničarskoga pitanja o kojemu se pisalo s mnogo predrasuda i unaprijed zauzetih stavova, a riječ je o podrijetlu stanovništva na otoku. Juran kategorički i argumentirano pobija pučku predaju, ali i znanstvenike – među kojima sam bio i sam u jednome trenutku – o podrijetlu otočnoga stanovništva koje je na otok dolazilo bježeći pred Turcima. Osim Tisnoga, koje pouzdano i dokumentirano nastaje od prebjega pred Turcima (tu se naseljavaju stanovnici Ivinja i Oštrice s obližnjega kopna), sva ostala otočna naselja populacijski rastu zahvaljujući prirodnom prirastu. Istina, postoje migracije, ali one ne izlaze iz redovitoga okvira lokalnih zajednica. Čak autorovi podatci pokazuju da je, u cjelini, više emigranata s otoka nego imigranata na otok. Ni nova prezimena u maticama nisu dokaz da na otok stupa novo stanovništvo iz zaleđa jer su nova prezimena rezultat onomastičkih potreba sve napučenijih naselja, osobito zbog toga što odluke Tridentskoga koncila

„ostavljaju na raspolaganju” relativno malen broj imena. Potreba za što preciznijom identifikacijom vodi nužno prema novim prezimenima. Što da se radi ako se pet muškaraca zove, recimo, Ante Turčinov, a četiri žene Antica Juraga? K tomu, još žive u istoj ulici.

Još je jedna tema pedantno i argumentirano razrađena. Riječ je o širenju murterskoga posjeda, mogli bismo reći u svim smjerovima – od Kaprija i Kakna preko Kornata do Kumenta i od Modrav do Dazline. A i to širenje stoji u tijesnoj vezi s rastućim brojem stanovnika na otoku. Proces širenja posjeda – to jasno pokazuje autor – kompatibilan je i s promjenom privređivanja. Na „osvojenim” kornatskim pašnjacima u 17. stoljeću mnogi Murterini i Betinjani započinju novi, u svakome slučaju, drugačiji život. Od kulture vina, koja se doduše ne napušta, sada put vodi prema kulturi sira. Po jednome i drugome Murterini su vrlo poznati u tadašnjemu svijetu, i to nije puki kampanelizam, nego sada dokumentima potvrđena činjenica. Donekle je šteta što autor nije unio u knjigu i onaj dio radova koji se odnose na „osvajanje” Kornata iako su argumenti koje navodi za njihovo ispuštanje uvjerljivi. Naime, u nekoliko je radova, a osobito u *Toponimiji Kornatskog otočja* (2013.), ta tema vrlo iscrpno obrađena.

Veliki je doprinos knjige i u pedantno predstavljenoj i obrazloženoj genealogiji vlasništva nad otokom te svim okolnostima i načinima na koje se to vlasništvo prenosilo s koljena na koljeno, a što je ostavljalo trag i u lokalnim zajednicama na otoku. Te zajednice kmetova, kolona i težaka čvrsto su se držale svojih starih prava, *vječnoga livela* (trajnoga i nasljednoga zakupa zemljišta) i nisu bez borbe podlijegale zahtjevima sve grabežljivijih vlasnika. U traženju pravice išlo se sve do Mletaka. Da bismo mogli pratiti svu kompleksnost prilika i sadržaja toga vremena, autor nas vrlo pedantno uvodi u terminologiju i institute koji su tada bili na snazi.

Da zaključim: Kristijan Juran ovom nas je knjigom uveo u vrlo kompleksan svijet mjesta i otoka, otoka koji se zbog svojega smještaja tik uz obalu, u najneposrednijoj blizini turske granice, između dvaju moćnih gradova (jedan je u tome trenutku najnapučeniji u Dalmaciji, a drugi je glavni grad pokrajine), na važnoj točki istočnojadranske plovidbe, našao u samome središtu svih događaja i svih njihovih posljedica. Događaje su redovito „proizvodili” drugi (vlasnici otoka i koncesionari, uskoci, Turci, Mlečani...), a s posljedicama su se nosili mještani otočnih naselja. No unatoč burnomu vremenu, sve su onovremene institucije funkcionirale, kako one u lokalnim zajednicama tako i one u gradskim i regionalnim središtima, kako one političke, tako i one crkvene i društvene, makar se to *društveno* nalazilo samo na razini običaja i običajnoga prava. Pisani tragovi tih zbivanja omogućili su akribičnom autoru Kristijanu Juranu da ih uspješno predstavi javnosti.

Vladimir Skračić

Indira Šabić

Antroponimija i toponimija bosanskoga srednjovjekovlja

Sarajevo: Dobra knjiga, 2017., 357 str.

Knjiga *Antroponimija i toponimija bosanskoga srednjovjekovlja* onomastička je analiza bosanskih administrativnih tekstova i tekstova sa stećaka nastalih od 11. do 16. stoljeća, točnije od pojave pismenosti na slavenskome idiomu pa sve do sloma Bosanskoga Kraljevstva 1463. godine. U knjizi su obrađeni i tekstovi nastali u prvome desetljeću osmanlijske uprave, čime je autorica pokazala kako je došlo do osmanlijskoga utjecaja na imena na bosanskome prostoru. Obrađeni dokumenti pisani su trima pismima koja supostojе na navedenome području: bosančicom, glagoljicom i latinicom. Budući da pretežu vreła pisana bosančicom, najveći broj analiziranih imena pisan je tim pismom.

Autorica u predgovoru ističe da »onomastička svjedočanstva znače dragocjene podatke o različitim utjecajima društvene, vjerske i kulturne klime pojedinih društava, kao i o interakcijama i utjecajima koje su međusobno ostvarile različite društvene skupine«. Indira Šabić povijest Bosne i Hercegovine promatra upravo iz onomastičke perspektive – analizirajući antroponimiju i toponimiju zasvjedočenu u spomenutim vrelima. Uz ostalo, nastoji utvrditi koja su se osobna imena davala u srednjemu vijeku, kakav je bio odnos između svetačkih i narodnih imena, kako su se razvijala i ustaljivala prezimena, bavi se pitanjem funkcionalnosti, konzervativnosti i artifičijelnosti antroponimijske formule, a toponime proučava s obzirom na njihovo podrijetlo i tvorbu.

U uvodnome poglavlju (*Uvodno slovo*, str. 15–29) autorica navodi vreła iz kojih je ekscerpirala imensku građu za svoje istraživanje. To su starobosanski epigrafski spomenici i administrativno-pravni tekstovi. Budući da je većina natpisa na epigrafskim spomenicima nečitka, autorica je tekstove epigrafa preuzela iz *Zbornika srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine I-IV* Marka Vege, iz knjige *Leksikon stećaka* Šefika Bešlagića te iz *Hrestomatije starije bosanske književnosti* Herte Kune. Tim je vrelima dodala dvanaest epigrafa otkrivenih 2003. godine pri restauraciji Atik džamije u Bijeljini. Administrativno-pravne tekstove (130 povelja, darovnica i pisama državnoga ureda, oblasnih gospodara i pojedinaца), odnosno imensku građu u njima potvrđenu, također je preuzimala iz prije publiciranih izdanja jer su izvorni tekstovi ili prijepisi uglavnom nedostupni. Spomenuti tekstovi nastali su između 1189. godine (Povelja bana Kulina) i 1461. godine (povelja posljednjega bosanskog kralja Stjepana Tomaševića). Među njima su i tekstovi iz Dubrovačkoga arhiva, koji su autorici bili od velike koristi zato što su u njima zabilježena imena trgovaca srednjovjekovne Bosne koja se u povelja-

ma bosanskih vladara ne spominju. Autorica zapaža da imena i prezimena potvrđena u administrativnim tekstovima potvrđuju slavenski imenski kontinuum te da su kršćanska imena i imena s kršćanskom motivacijom potvrđena u manjemu broju od narodnih, ali su (sudeći po tvorbenim značajkama) već dobro uklopljena u bosanski antroponimijski sustav. Uvodno poglavlje autorica završava kratkim osvrtom na korpus bosanskohercegovačkih administrativnih tekstova i natpisa na stećcima iz perspektive suvremenih znanstvenih spoznaja te vlastitu analizu stavlja u odnos s već postojećima.

Poglavlje *Onomastička svjedočanstva srednjovjekovne Bosne* (str. 31–36) prikaz je načina imenovanja ljudi u srednjovjekovnoj Bosni povezan s prikazom kulturno-povijesne pozadine pretfeudalnoga razdoblja, ranofeudalnoga razdoblja, razdoblja razvijenoga feudalizma, razdoblja kasnoga feudalizma te osmanlijskoga razdoblja.

U poglavlju *Razvoj antroponimijske formule* (str. 37–65) autorica se, uz ostalo, osvrće na termine *osobno ime* (*lično ime*) i *antroponimijska formula* te na mjesto osobnoga imena u antroponimijskome sustavu izdvajajući osnovne faze u razvoju antroponimijske formule (od faze u kojoj je osobno ime jedini član formule do faze u kojoj je zakonom propisana imensko-prezimenska formula). Prve antroponimijske potvrde na tlu srednjovjekovne Bosne posvjedočene su na Humačkoj ploči (12. stoljeće) i u Povelji bana Kulina (1189.). U ranofeudalnome razdoblju dominantna je antroponimijska formula u kojoj je osobnomu imenu dodan vladarski (*ban, knez*) ili velikaški (*župan, pop*) pridjevak. U razdoblju razvijenoga feudalizma (razdoblje Bosanskoga Kraljevstva) dolazi do proširenja antroponimijske formule prezimenskom sastavnicom. Na sva tri tipa antroponimijskih formula nailazi se u tekstu Povelje bana Matije Ninoslava (Dubrovnik, 12. 3. 1240.), u kojemu je, uz ostalo, potvrđeno: *Prodan* (jednoimenska formula koju čini samo osobno ime), *vojvoda Juriš* (dvoimenska formula sastavljena od osobnoga imena i pridjevka), *Slavko Poličić* (imensko-prezimenska formula). U nastavku autorica detaljno prikazuje i primjerima iz korpusa potvrđuje dvije faze (i njihove potfaze) u razvoju antroponimijske formule srednjovjekovne Bosne. Najveći dio poglavlja čini prikaz strukture osobnih imena, a posebna se pozornost posvećuje složenim (dvočlanim) imenima, njihovu pokraćivanju i tvorbi izvedenica od tako nastalih pokraćenica. Bogat korpus dvočlanih imena (110) tablično se prikazuje s obzirom na motivaciju i sastavnice, a sve se oprimjeruje potvrdama iz analiziranih vrela te iz hrvatskoga, ruskoga, češkoga i poljskoga antroponimikona. U nastavku se složena osobna imena dijele u šest skupina s obzirom na to kojoj vrsti riječi pripada njihova prva sastavnica. Uza svaku skupinu (imenice – npr. *Vukobrat*, glagoli – npr. *Hranislav*, pridjevi – npr. *Dobroslav*, prijedlozi – npr. *Obrad*, riječce – npr. *Nenad*, brojevi – npr. *Prvoslav*) redaju se abecednim slijedom nanizani primjeri. Slijedi detaljan osvrt na pokraćivanje složenih imena upotpunjen pregled-

nim tabličnim prikazom antroponimijskih sufikasa koji sudjeluju u osobnoimenskoj tvorbi te navođenjem primjera iz građe.

U poglavlju *Aloglotska i idioglotska imena* (str. 67–93) autorica prikazuje nastajanje prostora današnje Bosne i Hercegovine ističući da su prije Slavena na tome prostoru živjeli Iliri, Kelti i Romani ostavivši svoj trag u imenskome korpusu. S obzirom na to da »potencijalno najraniji etnojezički supstrat koji je pokrivao područje današnje Bosne i Hercegovine o kojem postoje pisani i materijalni tragovi jest ilirski«, zaključuje da su ilirska imena među najstarijim imenima u Bosni i Hercegovini. Napominjući da je pitanje etimologije baštinjene ilirske onimijske građe jedan od najzamršenijih aspekata iliologije te navodeći razloge za takvu zamršenost, osvrće se na različita tumačenja podrijetla imena bana *Kulina*. Kristijanizacijom, koju provodi latinsko i bizantsko svećenstvo, u osobnoimenski repertoar ulaze kršćanska imena puku neprozirne doimenske semantike, koja (usklađena sa zakonitostima bosanskoga jezičnog sustava) supostoje s narodnim imenima (imenima slavenskoga podrijetla). Autorica abecedno niže tridesetak kršćanskih (svetačkih) imena preuzetih uglavnom iz grčkoga, latinskoga ili hebrejskoga jezika. Uza svako temeljno ime donosi se etimologija (izvedenice i pokraćevnice upućuju se na temeljno ime) te izvadak iz teksta u kojemu se to ime spominje.

Iduće poglavlje u knjizi naslovljeno je *Slavenski onimijski sloj u srednjovjekovnoj Bosni* (str. 95–145) – u njemu je zapravo riječ o slavenskoj antroponimiji koja dominira u vremenu i prostoru koji su predmetom onomastičkoga proučavanja Indire Šabić. U nizu potpoglavlja koja slijede autorica se bavi: „zaštitnim imenima“ (npr. *Stojan, Dabiživ, Gojsav*; ta su imena, prema tadašnjemu vjerovanju, dijete štutila od zlih duhova), „blagoslovnim imenima“ (npr. *Milgost, Dobrovaj*; tim se imenima iskazuje želja da dijete postane milo, dobro...), „bogoslovnim ili teofornim imenima“ (npr. *Bogdan, Božidar*; među kojima su najčešće izvedenice od riječi *bog*), „ružnim ili opasnim imenima“ (npr. *Grd, Grubača*; ta su imena davana s namjerom da se odvrate zlodusi od djece), „imena motivirana životinjskim svijetom“ (npr. *Vuk, Jež, Medvjed*; uglavnom je riječ o muškim osobnim imenima čije se doimensko značenje veže uz pojam snage, junaštva i sl.), „imena motivirana biljnim svijetom“ (npr. *Ruža, Ljubica*; uglavnom je riječ o ženskim imenima čijim se doimenskim značenjem kazuje nježnost, ljepota i sl.), „imenima motiviranim anatomijom ljudskoga tijela“ (npr. *Vratoje, Kulin*), bojom (najčešće bojom kose ili očiju, npr. *Crnič, Beoka*), srodstvom (npr. *Bratoslav, Didodrag*), brojevima (npr. *Prvko, Petko*) te ostalim manje zastupljenim motivacijskim poticajima koje iščitava iz osobnih imena (npr. mladost – *Mladin*, kovina – *Gvozden*; vatra – *Žarko*, nacija – *Hrvatina*, zanimanje – *Vard*).

Iako osobnoimenski sustav promatranoga vremena i područja čine i muška i ženska osobna imena, autorica ističe izrazitu dominaciju zasvjedočenosti muških imena. Kudikamo rjeđe bilježenje ženskih imena (ona čine samo 13 % analizirane

građe) dovodi se u vezu s marginaliziranim društvenim položajem bosanske žene. Autorica je odlučila jedno poglavlje posvetiti upravo ženskim osobnim imenima s namjerom da ih izvuče iz anonimnosti. U poglavlju naslova *Ženska antroponimija* (str. 147–154) ispisuje i kratko se osvrće na ženska osobna imena s obzirom na: a) jezično podrijetlo osobnoimenske osnove i sufiksa (ako je riječ o izvedenici) te izdvaja slavenska imena (npr. *Bogdana*, *Zorica*), neslavenska imena (npr. *Ana*, *Doroteja*) i hibridna (npr. *Pavica*, *Peroslava*); b) tvorbenu strukturu ženskih osobnih imena slavenskoga podrijetla (složenice – npr. *Bogdana*, izvedenice – npr. *Dobrica*, pokraćenice – npr. *Mila*). Tu je i posebno potpoglavlje posvećeno imenovanju žene po mužu (npr. *Perovica*, *Đurđenovica*, *Raičeva*, *Pavica*).

Antroponimija osmanlijskoga perioda (XV stoljeće) (str. 155–160) poglavlje je u kojemu autorica piše o antroponimijskome sustavu i njegovim sastavnicama nakon pada srednjovjekovne Bosne pod osmanlijsku vlast. Novo osobno ime postalo je formalni marker pripadnosti novoj religiji. Stanovnici srednjovjekovne Bosne imena su prevodili na turski jezik. Tako se *Željko* nazvao *Murat*, *Vuk* je uzeo ime *Kurt*, a *Gvozden* ime *Timur*. Iz pronađenih epigrafa vidljivo je da su muškarci prelazeći na islam dobivali muslimanska osobna imena, a zadržavali su prezimena iz prijašnjega razdoblja (npr. *Ahmet Radilović*, *Suliman Oškopica*). Prije analize osobnih imena iz osmanlijskoga razdoblja autorica ističe razliku, koju je definirao Ismet Smailović, između termina *muslimansko lično ime* i *lično ime u muslimana*: »Muslimansko lično ime je prema rasporedu glasova i glasovnoj strukturi orijentalnoga porijekla (iz arapskoga, perzijskog ili turskog jezika), i koje po tome, a veoma često i po svome značenju, potvrđuje da je posljedica islamizacije. Međutim, lično ime u muslimana (u ovome slučaju muslimana Bosne) je šira pojmovna kategorija, koja pored imena orijentalnoga porijekla, sadrži i imena druge vrste, različitoga etimološkoga porijekla i značenja, pa čak i bez ikakvoga značenja.« (Šabić 2017: 159). Osmanlijsko je Carstvo donijelo islamizaciju i orijentalnu kulturu u Bosnu, ali ono nije donijelo korpus pravih turskih osobnih imena, već najviše arapskih i nešto perzijskih. Upravo zato je kod bosanskohercegovačkih muslimana najviše osobnih imena arapskoga podrijetla, nešto je manje osobnih imena iz perzijskoga, a najmanje iz turskoga jezika. Orijentalna se imena adaptiraju tako da se njihov suglasničko-samoglasnički sklop prilagođuje fonološkomu sustavu bosanskoga jezika. Neka se osobna imena uopće ne mijenjaju (npr. bos. *Hasan* < tur. *Hasan*), neka imena dobivaju bosanski sufiksalni morfem *-ja* (npr. bos. *Alija* < ar. *Ali*), a kod nekih dolazi do obezvučivanja završnoga suglasnika (npr. *Mahmud* > *Mahmut*).

Dio knjige u kojemu se obrađuju osobna imena bosanskoga srednjovjekovlja završava poglavljem *Fonološki razvoj ličnih imena* (str. 161–171), u kojemu autorica daje prikaz glasovnih promjena koje su zahvatile osobna imena (refleks poluglasa, refleks jata, slogotvorni sonanti i dr.).

Razvoj prezimena i značajke prezimenskoga sustava autorica tematizira u poglavlju *Srednjovjekovna bosanska prezimena* (str. 173–201). Na srednjovjekovnome bosanskom prostoru prezimena nisu evidentirana prije 13. stoljeća. Autorica upozorava na važnost Tridentskoga koncila (1545. – 1563.) za ustaljivanje prezimena u Europi. Ipak, zbog povijesnih prilika nije posve sigurno kada se ta odluka počela provoditi u Bosni i Hercegovini. Islamski svijet bilježenje prezimena usvaja tek u vrijeme Kemala Atatürka u 19. stoljeću. Ne praveći razliku između pridjevaka i prezimena, autorica izdvaja »tri datuma nastanka bosanskih prezimena: a. XIII stoljeće doba kada se prezimena definiraju kao pridjevci, čija je uloga nasljednosti relativna; b. XVI stoljeće – doba uvođenja vjenčanja, krštenica, umrlica, poslije Tridentskog koncila, kada je nasljedna uloga prezimena relevantna; c) XVIII / XIX stoljeće – doba osmanlijskoga usvajanja prezimenske sastavnice, odnosno ozakonjenja imensko-prezimenske formule« (Šabić 2017: 177–178). U zasebnim potpoglavljima slijedi klasifikacija prezimena s obzirom na tvorbenu strukturu (prezimena se dijele na asufiksalna i sufiksalna, a sufiksalna se dalje raščlanjuju ovisno o prezimenskome sufiksu kojim su tvorena) te semantičko-motivacijska klasifikacija. Prema potonjemu kriteriju građa se dijeli na ove skupine (donosimo autoričine nazive skupina): prezimena motivirana ličnim imenom (npr. *Vukdragović*, *Dragišić*, *Petrović*), nazivima zanimanja (npr. *Kovač*, *Sedlarić*), toponimima i etničkim oznakama (npr. *Hrvatinić*, *Ugrinić*), fizičkim i moralnim karakteristikama (npr. *Glavišić*, *Mrkšić*), nazivima životinja i biljaka (npr. *Golubović*, *Travusić*), društvenom i crkvenom hijerarhijom (npr. *Banović*, *Županović*), rodbinskom vezom i privrženošću (npr. *Bratičević*), različitim pojavama u životu (npr. *Doselović*), prezimena nejasne motivacije (npr. *Anzelović*, *Bavželić*).

Nakon analize antroponimije bosanskoga srednjovjekovlja Indira Šabić čitatelja upoznaje sa značajkama toponimije istoga vremena i prostora. U posljednjemu poglavlju u knjizi, koje naslovljava *Toponimi srednjovjekovne Bosne* (str. 203–263), bavi se onimijom „balzamiranom” na pergameni srednjovjekovnih administrativnih tekstova i na kamenim stećcima. U kontekstu horonimije nezaobilazan je osvrt na ime *Bosna* (potvrđeno kao horonim, hidronim i ojkonim). Analizu nastavlja tipološko-strukturalnim ogledom srednjovjekovne bosanske toponimije prepoznajući u njoj „toponime koji imenuju geografske objekte” te „toponime koji imenuju ljude na određenom objektu”, odnosno „jednočlane” i „višečlane” toponime (koje dalje dijeli na manje podskupine ovisno o tvorbenim značajkama). Slijedi motivacijska klasifikacija toponima i iščitavanje važnijih značajki svake od izdvojenih toponimijskih skupina. Ovo poglavlje završava potpoglavljem *Srednjovjekovna bosanska makrotoponimija*.

Na kraju je knjige *Rezime* (donosi se i u prijevodu na engleski i ruski jezik), popis (140-ak) izvora te literature (303 bibliografske jedinice), dva priloga (Prilog 1. *Popis korištenih onomastičkih pojmova*, Prilog 2. *Rječnik atestiranih lič-*

nih imena srednjovjekovne Bosne), Predmetni indeks, Indeks imena, Izvod iz recenzija te Podaci o autorici.

Unatoč velikoj filološkoj, kulturnoj, socijalnoj i političkoj važnosti proučavane teme ona dosad nije bila monografski obrađivana. Indira Šabić izabire ju za temu svojega doktorskog rada koji tri godine nakon njegove obrane oblikuje u knjigu. Autorica se vrlo hrabro uhvatila u koštac s reprezentativnim brojem vrela i ogromnom literaturom nastojeći analizom antroponimijske i toponimijske građe prikazati srednjovjekovnu Bosnu kao stjecište različitih etnija, jezika, kultura, vjerovanja te različitih oblika društvenih organizacija. Zaključci do kojih dolazi svjedoče o interferencijama i slojevitosti međukulturnih utjecaja na bosansko-me prostoru. Indira Šabić imensku građu analizira primjenom postojeće metodologije, koja se nerijetko razlikuje od autora do autora, što se katkad pokazuje kao otežavajuća okolnost u namjeri da se pregledno i sustavno opiše srednjobosanska onimija. I nepostojanje jedinstvene i općeprihvaćene onomastičke terminologije koja se rabi pri opisu bosanskohercegovačkih onomastičkih tema velik je problem, pogotovo uporaba sinonimnih i homonimnih termina. S tim se problemom susreću i hrvatski onomastičari te nerijetko i onomastičari iz drugih slavenskih država. Autorica na kraju knjige, kao što je istaknuto, popisuje i definira onomastičke termine kojima se služi u svojoj knjizi, što donekle olakšava njezino čitanje.

Knjiga *Antroponimija i toponimija bosanskoga srednjovjekovlja* Indire Šabić svojom će tematikom ponajprije privući pozornost onomastičara te jezikoslovaca općenito, a za njom će nesumnjivo posegnuti i povjesničari, geografi te znanstvenici drugih profila. Osim znanstvenicima knjiga je tematikom zanimljiva vrlo širokoj publici. Ona će u njoj naći odgovore na pitanja vezana uz svoje osobno ime, prezime, ime naselja u kojemu živi te dobiti potvrdu o starini pojedinoga imena i vrelu u kojemu je ono posvjedočeno. Autorica na jednome mjestu nudi prikupljene rezultate istraživanja drugih znanstvenika koji su se u svojim radovima detaljnije bavili imenskom problematikom ili ju samo dotaknuli, ali i rezultate vlastitih promišljanja pojedinoga imena i objašnjenja okolnosti njegove pojavnosti u korpusu tekstova nastalih u bosansko-me srednjovjekovlju. Vodeći računa o onomastici kao interdisciplinarnoj znanosti te o imenu kao sociolingvističkome znaku – u čijemu izboru i oblikovanju važnu ulogu (uz jezik) imaju vjera, kultura, politika, etnologija, antropologija i dr. – autorica daje sliku bosanskoga srednjovjekovlja satkanu od antroponimijskih i toponimijskih potvrda i u njima sačuvanih poruka imenovatelja koji su ih u davnim razdobljima nadjenuli ljudima i zemljopisnim objektima.

Tanja Kušćević

IX. Skokovi etimološko-onomastički susreti

Čakovec, 25. – 27. listopada 2018.

Potkraj listopada 2018. godine deveti je put održan najvažniji hrvatski onomastički i etimološki znanstveni skup. Riječ je o međunarodnome znanstvenom skupu koji se svake četvrte godine održava pod imenom *Skokovi etimološko-onomastički susreti*. Nakon Zadra, gdje su 2014. godine održani posljednji *Skokovi susreti*, domaćinstvo je preuzeo Čakovec. Poslije otvaranja skupa, u konferencijskoj dvorani hotela Park, smještena nasuprot ranonovovjekovnoj utvrdi Zrinskih, sudionike su pozdravili zamjenik međimurskoga župana Josip Grivec te potpredsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademik Velimir Neidhardt.

Skup je organizirala Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, a u organizacijskome su odboru okupljeni istaknuti hrvatski onomastičari i etimolozi Dunja Brozović Rončević, Anđela Frančić i Ranko Matasović te mlade onomastičko-etimološke snage, Dubravka Ivšić i Pavao Krmpotić. Program skupa bio je podijeljen na tematski veoma široko zamišljene sesije (*Antroponimija, Jadranske etimologije, Onomastika, Slavica Hungarica, Slavske etimologije, Onomastika, Adriatica, Toponimija, Etimologija*), koje su obuhvaćale referate vrlo različitih disciplina i tema. Ta eklektičnost i tematska raznovrsnost sesija na kraju su ipak doprinijele kvaliteti i zanimljivosti skupa te ukupno pozitivnomu dojmu o njemu. Naime, na taj je način – pojedinim izlaganjima i raspravom – dodatno naglašena važnost interdisciplinarnosti u onomastičkim istraživanjima te posvemašnja povezanost raznih tematskih cjelina i istraživačkih opredjeljenja sudionika, od opće lingvistike, etimologije, južnoslavenske lingvistike, dijalektologije, romanistike do arheologije i historiografije.

Prvi održan referat, *Etimologija i interpretativnost u lingvističkoj geografiji* Dunje Brozović Rončević, upozorio je na važnost interdisciplinarnoga pristupa u izradi lingvističkih zemljovida. Izlagačica, voditeljica Centra za jadranska onomastička istraživanja pri Sveučilištu u Zadru, ujedno je predstavila osnovne konture aktualnoga znanstvenog projekta te je naglasila važnost uporabe novih alata i metodologija u suvremenim znanstvenim istraživanjima, s posebnim naglaskom na filologiju. Drugi referat u uvodnoj sesiji – *Toponomastica etymologica communis Canfanarii* – održao je Ante Matan, docent na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. U skladu s onim na što naslov izlaganja upućuje, referent je analizirao najvažnije povijesne izvore i sekundarnu literaturu o povijesnoj toponimiji Kanfanarštine te je fokus svojega izlaganja usmjerio prema etimologijama najzanimljivijih ojkonimā i mikrotoponimā (primjerice, *Kanfanar, Maklavun, Jural, Barat, Lim, Dvigrad*).

Ankica Čilaš Šimpraga, voditeljica Odjela za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, otvorila je drugu sesiju skupa (nazvanu *Antroponimija*) referatom *Antroponimija u Urbaru modruškom od godine 1486*. Modruški urbar iskoristila je kako bi predstavila metodološki i interpretativni model analize antroponimijskih potvrda dobivenih transkripcijom vrela iz XV. stoljeća u sklopu tek početoga znanstvenog projekta o hrvatskoj kasnosrednjovjekovnoj antroponimiji, koji je također predstavljen. Koristeći se vrlo preciznim metodološkim aparatom, izlagačica je analizirala fond najučestalijih muških i ženskih osobnih imena u izabranome vrelu. Domagoj Vidović, znanstveni suradnik zaposlen na istoj znanstvenoj instituciji, svoj je fokus u istraživanju povijesne antroponimije usmjerio prema Hercegovini, održavši izlaganje o *Fondu imena u stolačkome kraju od srednjovjekovlja do druge polovice XIX. stoljeća*. Pritom je osobito dojmljiv bio zaključak o bogatstvu pojedinih tvorbenih imenskih osnova (put osnove *rad*).

Suizlagači Vladimir Horvat i Ivana Klinčić, predavači s Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove i Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, održali su referat o *Imenima u Belostenčevim tijelovskim propovjedima*, djelu objavljenom u Grazu u XVIII. stoljeću pod naslovom *Sacri sermones in sacratissimum festum Corporis Christi*. Izlagači su se usmjerili na antroponimske, toponimske i etnonimske potvrde u Belostenčevim propovjedima te su se osvrnuli i na problematiku transkripcije i transliteracije u hrvatskoj povijesnojezičnoj i historiografskoj tradiciji.

Krenuvši od teme o jednoj maloj i – kako je izlagač naglasio – „ne osobito važnoj” vrsti ribe, akademik Goran Filipi, romanist i redoviti profesor na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, održao je vrlo zanimljivo izlaganje o raznim etimologijama i *Novim pogledima na etimologiju ihtionima gavun*, posvetivši pritom svoju pozornost mnogim problemskim pitanjima, primjerice, vezi sa sinonimnim ihtionimom *agun*. Drugi referat u sesiji posvećenoj *Jadranskim etimologija* održali su Maja Matasović, docentica na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i akademik Ranko Matasović, redoviti profesor na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji su ocijenili da dosadašnje etimologije nesonima *Iž* nisu bile uvjerljive. Metodološki precizno, uz mnoštvo jezičnih paralela i povijesnih potvrda te raznih grafijskih varijanti, iznijeli su svoj vrlo uvjerljiv prijedlog, izvevši etimologiju iz grčkoga **Aigiós* ili **Aigíē* (*něsos*). Značenje koje nosi ta grčka riječ – ‘kozji (otok)’ – izvrsno se uklapa u povijesni kontekst koji su izlagači ocrtali.

Anđela Frančić, predstojnica Katedre za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u izlaganju *Međimurska ojkonimija u Zrinskoj sibili* istražila je onimijску građu u jednome fascinantnu i donekle podcijenjenom rukopisu iz XVII. stoljeća. Riječ je o „gatalačkoj knjizi”, bogato ilustriranoj i stihovanoj, u kojoj se nalaze brojne po-

tvrdje međimurskih i drugih hrvatskih ojkonima. Izlagačica se fokusirala na pedesetak povijesnih potvrda međimurske ojkonimije, usporedila je zapise i proniknula u kriterije odabira pojedinih ojkonima u navedenoj knjizi. Branimir Brgles s Odjela za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje potražio je odgovore na pitanje odakle ojkonimske potvrde *Zadar, Trogir i Šibenik u Križevačkoj županiji na prijelazu XV. stoljeća*. Potvrdu migracija stanovništva iz zaleđa srednje Dalmacije u savsku nizinu pronašao je u nekoliko povijesnih dokumenata, koji se čuvaju u Mađarskome državnom arhivu. Dodatne dokaze u prilog svojoj hipotezi pronašao je i u antroponimijskim potvrdama, koje je također analizirao.

Jožica Škofic, izvanredna profesorica zaposlena na Institutu za slovenski jezik Frana Ramovša, govorila je o apelativima *hrib*, *grič* i *gora*, analiziravši njihovu pojavnost u slovenskoj mikrotoponimiji. Izlaganje o *Hišnim imenima na Šaredu in Pomjanu v slovenski Istri* održala je docentica Suzana Todorović s Fakultete za humanistične studije Univerze na Primorskem. Izlagačica je istražila kućna imena, vrlo zanimljivu i ne osobito istraženu temu, specifičnu za dijelove slovenske Istre. Riječ je o imenima kojima su imenovane kuće pojedinih obitelji. Imena su najčešće motivirana imenima vlasnika, ali zabilježene su i druge zanimljive motivacije.

U sesiji *Slavica Hungarica* poznati hrvatski dijalektolog i umirovljeni znanstvenik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Mijo Lončarić (izlagao je bez dvojice suautora, Ernesta Barića i Karla Gadányija) govorio je o važnosti i mogućnostima istraživanja *Hrvatske mikrotoponimije u Pomurju, Podravini i u gradišćanskih kajkavaca u Mađarskoj*, a o jezičnim značajkama zapadnopanonskih toponimijskih potvrda iz X. i XI. stoljeća referat pod naslovom *Slavensko stanovništvo Zapadne Panonije u zrcalu toponima* održao je Előd Dudás s budimpeštanskoga Sveučilišta Eötvös Loránd. Obje su teme otvorile mnoga pitanja o jezičnim dodirima Slavena i Mađara.

Sesija *Slavenske etimologije* okupila je tri etimološke teme. Jadranka Gvozdenović, redovita profesorica na Sveučilištu Heidelberg, istraživala je etimologiju riječi *ban* te se osvrnula na jezični i povijesni kontekst u kojemu je ta posuđenica došla u naš jezik. Izlagačica je analizirala četiri moguće teorije (gotsku, iransku, slavensku i avarsku), odnosno četiri izvora ili modela jezičnoga prenošenja kojima je spomenuti leksem posuđen. Metka Furlan, znanstvena savjetnica u Institutu za slovenski jezik Frana Ramovša, održala je izlaganje *Praslovensko *dětъ (in *dětę/dite) kot besedotvorni in etimološki problem*. Govorila je o još uvijek nerazriješenom problemu nastanka praslavenske zbirne imenice ženskoga roda **dětъ* 'djeca'. Asistent u Zavodu za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Pavao Krmpotić u svojem se izlaganju bavio kajkavskim glagolom *vuditi* i tvorbenim obrascima toga praslavenskoga glagola. Izlagač je tu temu odabrao

kako bi naglasio da su tradicionalna lingvistika i etimologija dosad (dijelom neopravdano), govoreći u kontekstu leksičke arhaičnosti dijalekata, uzimale u obzir samo primjere iz čakavskoga narječja. U tome je smislu kao primjer leksičkoga arhaizma s hrvatskoga sjevera odabran glagol *vuditi* ‘sušiti’, koji je potvrđen u više suvremenih izvora kajkavskih govora.

U sesiji pod općim nazivom *Onomastika* sudjelovali su Dragana Novakov i Redžep Škrijelj, predavači s Departmana za filološke nauke Državnoga univerziteta u Novome Pazaru, s izlaganjem *Antroponimija nekih sela na Pešteru (XVIII i XIX vek) na starim nišanima* te mladi znanstvenik s Odjela za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Joža Horvat s izlaganjem *Jesu li imena ovaca crne ovce među zoonimima u djelu Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj s primětbami Frana Kurelca?* Oba izlaganja, s vrlo različitim temama istraživanja i različitim metodologijama, pokazala su širinu i raznovrsnost onomastičkih tema. Novakov i Škrijelj govorili su o jezičnome i povijesnome podrijetlu najstarijih nišana (nadgrobnih spomenika u muslimanskoga stanovništva) na području Peštera (u jugozapadnoj Srbiji), a kolega je Horvat analizirao vrlo bogatu zoonimijsku građu u djelu Frana Kurelca iz XIX. stoljeća, izdvoivši gotovo tri stotine imena ovnova i ovaca.

Sudionici iz Dalmacije – redovita profesorica na Odsjeku za talijanski jezik i književnost Sveučilišta u Splitu Marina Marasović-Alujević, umirovljeni redoviti profesor sa Sveučilišta u Zadru Vladimir Skračić te izvanredni profesor Nikola Vuletić, zaposlen u Centru za Jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru – izlagali su u sesiji prigodno nazvanoj *Adriatica*. Vladimir Skračić predstavio je zanemarenu temu – bentonime, tj. toponime morskoga dna. Pritom se osvrnuo na očekivane i neočekivane metodološke i heurističke probleme povezano s prikupljanjem korpusa toponimijskih potvrda te provedbom istraživanja. Nikola Vuletić govorio je o nestalim toponimima u rapskoj toponimiji ponudivši pritom svoje objašnjenje za detektirano znatno smanjenje broja toponima na Rabu tijekom prijelaza iz kasnoga srednjeg vijeka u ranonovovjekovno razdoblje. Iscrpivši gotovo sve toponime iz dostupnih povijesnih vrela, izlagač se posebno osvrnuo na toponime romanskoga podrijetla ponudivši etimologije i ubikaciju za dosad neprotumačene rapske mikrotoponime. Marina Marasović-Alujević u referatu *Romanstvo i slavenstvo u toponimiji otoka zapadnoga dijela splitskog akvatorija – prilog etimološkom istraživanju* predložila je nove etimologije nekoliko prethrvatskih, odnosno starih romanskih toponima te toponima hrvatskoga postanja na otocima Šolti, Drveniku, Ploči i Čiovu.

Znanstvena suradnica na Odjelu za onomastiku i etimologiju pri Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje Dubravka Ivšić Majić u izlaganju *O metodologiji istraživanja predslavenskih toponima* ponudila je prijedlog kriterija za određivanje pripadnosti povijesnotoponimijskih potvrda predslavenskomu sloju. Izlaga-

čica se ujedno kritički osvrnula na različite metodološke pristupe razvrstavanju antičkih i općenito predslavenskih toponimijskih potvrda, posvetivši posebnu pozornost načinima očuvanja imenskoga kontinuiteta predslavenskih toponima. U tome će smislu metodološka preciznost njezina prijedloga zacijelo doprinijeti unapređenju povijesnotoponimijskih i etimoloških istraživanja.

U sklopu završne sesije znanstvenoga skupa, koja je bila posvećena etimologiji, izlaganje je održala Maslina Ljubičić, redovita profesorica na Odsjeku za talijanistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izlagačica se osvrnula na re-flekse latinske imenice *cratis* i njezine umanjenice *craticula* u hrvatskome i drugim europskim jezicima. Akademik Ranko Matasović nije govorio o novoj etimologiji riječi *urnebes*, kako je najavljeno u programu skupa, nego je doveo u pitanje etimologiju po kojoj je riječ *vrganj* posuđena iz mađarskoga jezika. Pokazao je da izvor toj hrvatskoj riječi ne može biti ni mađ. *vargánya* ni *úrgomba*. Prema njegovu mišljenju riječ *vrganj* nastala je od **xvьrganjь*, od korijena koji je u imenici *hrga* ‘kvrga’.

Radovi sa skupa koji tematiziraju imensku problematiku bit će objavljeni u iduća dva broja časopisa *Folia onomastica Croatica*, a radovi čiji se autori bave etimološkim temama objavit će se u časopisu *Filologija*.

Branimir Brgles

